

Turreferater fra Østfold Botaniske Forening (ØBF) 2002

20. april. Kryptogamtur til Refsnes på Jeløy

Området på Refsnes er et edelløvs-skogsreservat som ligger i en vestvendt, bratt skråning på rombeporfyrkonglomerat. Turen gikk både inne i og utenfor reservatet. Turlleder har dispensasjon til å samle lav også innenfor reservatgrensene.

Turens første artige plante var skjellrot *Lathraea squamaria* i full blomst like nord for parkeringsplassen ved friarealet. Tannrot *Cardamine bulbifera* ble sett flere steder i reservatet, riktignok ikke i blomst. Noen fant en liten forekomst av myske *Galium odoratum* som også tidligere er kjent fra edelløvs-skogsreservatet. Ved den lille hytta i reservatet ble en fin forekomst av marsfiol *Viola odorata* studert mens vi rastet. Ellers ble fingerlerkespore *Corydalis pumila* notert.

Hermod Karlsen demonstrerte soppens symrebege *Dumontinia tuberosa* som lever på hvitveisens jordstengel. Turens beste soppfunn gjorde Kåre Homble som fant svartsoneskjuka *Phellinus nigrolimitatus*. Den ble funnet på en middels stor granlåg utenfor reservatet i Nebbåsen. Svartsoneskjuka er tidligere funnet fem ganger i Østfold. I tillegg fant Kåre Homble teglkjuka *Daedaleopsis confragosa* på morken løvtrelåg.

De mest interessante lavfunn ble gjort på en liten samling asketrær utenfor edelløvs-skogsreservatet i nord og øst. Fløyelsgrye *Collema furfuraceum*, stiftgrye *Collema subflaccidum*, ny for Moss, vanlig blåfjelllav *Degelia plumbea*, lungenever *Lobaria pulmonaria* og kystnever *Lobaria virens* ble notert som de mest spennende. Sistnevnte ble funnet både på ask og berg 3-4 steder inkludert funnene innenfor reservatet. På en bakke og på sildreberg ble småfjelllav *Fuscopannaria leucophaea*, moseskjell *Massalongia carnosa*, nye for Moss, samt flihsinnelav *Leptogium lichenoides* samlet.

14 personer deltok i fint solskinn, men med ganske mye vind denne dagen.

Bjørn Petter Løfall

22. mai. Vårtur til Eskevikken i Halden

Eskevikken ligger like sør for Halden by og er dannet av en flat mudderavsetning omgitt av relativt høye fjell, særlig i øst, ut mot Iddefjorden. Kjennemann på turen var biologen Roy Nordbakke som er født og oppvokst her. Han kunne fortelle om rike blåveislier, beitebakker og skogsglenner fra tidligere tider, men som i dag bare finnes som fragmenter. Gjengroingen har tiltatt, men fortsatt var det noe å glede seg over. Blåveis *Hepatica nobilis* fant vi fortsatt, men bare i få eksemplarer i tilplantet granskog. Turens første gode funn var skjellrot *Lathraea squamaria* i grovvokst løvs-kogsl. Arten har vært kjent herfra noen år. Bestanden gnages helt ned av rådyr årlig, men i år hadde de ikke oppdaget den ennå.

I løvskogen fantes, ikke langt fra en nær uttørket bekk, bra bestander av skogsvingel *Festuca altissima*, turens kanskje mest oppsiktsvekkende funn. Det går en sti opp mot høyden i øst. Langs denne fant vi flere fine eksemplarer av furuvintergrønn *Pyrola chlorantha*, som fra Halden bare er samlet tidligere en gang i 1895. Ellers så vi på flere omtrent gjenvokste beitebakker og skogsbryn med mer triviell flora.

17 personer møtte opp denne dagen i godt vårvær.

J. Ingar I. Båtvik

1. juni. Orkidetur til Asmaløy på Hvaler

Asmaløy er den nest ytterste av de store øyene i Hvaler. Vi parkerte ved en liten fotballbane like etter avkjøringen til Brattestø. Ved bekken like ved vokste gul frøstjerne *Thalictrum flavum*. På tørrberget ovenfor var det stor artsrikdom. Her fant vi rundbelg *Anthyllis vulneraria*, villøk *Allium oleraceum*, svartburkne *Asplenium trichomanes*, blodstorkenebb *Geranium sanguineum* og bråtestarr *Carex pilulifera*.

Turens hovedattraksjon var vårmarihand *Orchis mascula* som danner masseforekomster fra

Huser og ned mot Skipstadkilen. Siden våren i år kom 14 dager tidligere enn normalt, var blomstringen klart på hell, men likevel stod det en del "røde spir" fortsatt. Fordelen med den tidlige våren var at vi kunne glede oss over å finne mange arter vi ikke hadde regnet med skulle være i blomst på denne tiden. På de sydvendte tørrbakkene ned mot sjøen fant vi rikelig med marinøkkel *Botrychium lunaria*. De er så vidt vanskelige å se at det bestandig blir konkurranse om å finne den første. Her vokste det også storblåfjær *Polýgala vulgáris*, den nasjonalt rødlistete griseblad *Scorzonéra húmilis*, villin *Linum cathárticum* og sylarve *Sagína subuláta*. Det ble også samlet en lav som lignet på sørlandspolster *Cladonia polycarpoides*. Etter kontroll vha. kjemisk analyse viste denne antagelsen seg å være riktig.

Etter rasten gikk vi vestover i retning Brattestø. Her fant vi blåstarr *Cárex flácca*, tettgress *Pinguícúla vulgáris*, firfling *Crássula aquática* og pusleblom *Anagállis mínima*. I Skjellvika fant vi som ventet flere orkidéer. Engmarihand *Dachtylorhíza incarnáta* var kommet i blomst mens honningblom *Hermínium monórchis* stod i knopp. I en sti over en skjellsandbanke ble hinnelavarten *Leptogium schraderi* funnet, lokalitet nr. 4 i Norge.

Ute ved vannkanten beundret vi et teppe av strandmalurt *Artemísia marítima* – en art vi ikke finner andre steder enn her på Hvaler og på Kråkerøy i Norge. Det kan se ut som om krattvegetasjonen er i ferd med å kvele den spesielle floraen her ute. Det er derfor påkrevet med skjøtselstiltak. Ved stien opp fra Skjellvika og tilbake til bilene fant vi krattsoleie *Ranúnculus polyánthemos*.

16 deltagere var med i vakkert sommervær.

Svein Åstrøm

9. juni. Villblomstenes dag

I Østfold ble det arrangert 11 turer med 10 turledere (en turleder hadde to turer). Det deltok 115 deltagere totalt denne godværsdagen. Nærmere beskrivelse av arrangementet blir gitt i Blyttia.

15. juni. Kystplantetur til Seiløy og Papper på Hvaler

Årets forsommerekskursjon til Hvaler ble en regntung, men minnerik opplevelse for de som møtte opp. Hovedmålet for turen var Seiløy. En bilfri liten perle av en øy helt nordvest i kommunen. Fordi vi måtte parkere bilene ved idrettsplassen på Laenga midt på Papper, begynte vi botaniseringen her. Hvalers eneste kjente bestand av ramsløk *Allium ursinum* vokser her i relativt store mengder. Dessuten er det en mindre forekomst av lundhengeaks *Melica uniflora* rett nord for idrettsplassen. Av andre interessante arter vi fikk se nær veien ned mot Husdalen, var blankstorkenebb *Geranium lucidum*, storkonvall *Polygonatum multiflorum*, lundkarse *Cardamine impatiens* og bekkeveronika *Veronica beccabunga*.

For å komme over til Seiløy måtte vi vasse Seiløysundet med buksene av eller bretta rimelig høyt opp. Første etappe på turen var forsering av såpeglatte svaberg og gjennomtrenging av tette rose- og slåpetornkratt. Før vi fikk botanisert noe særlig, var vi modne for lunsjpause under skjermende trær nord for en tidligere dyrka jordlapp; nå høyvokst villeng. Her fant vi en del krusfrø *Selinum carvifolia* og spredt dronningstarr *Carex pseudocyperus* i grøftene. Sør for Fredagshølet vokser rikelig med moskusurt *Adoxa moschatellina* og marianøkkelblom *Primula veris*. På de små strandengene konstaterte vi så vidt jordbærkløver *Trifolium fragiferum*, men det ser ut til at den er på retur her. Andre arter vi fant her er bukkebeinurt *Ononis arvensis* og gul frøstjerne *Thalictrum flavum*.

På nordre del av Seiløy er det noen steder åpne bergknauser med tynne lag skjellsand. Her hvor skogen ikke får rotfeste er det artsrike blodstorkenebb-/krattalant-/einer-kratt. Her vokser arter som kalkkarse *Hornungia petraea* (den fant vi ikke denne gangen), trefingersildre *Saxifraga tridactylites*, bakketimian *Thymus pulegioides*, rødflangre *Epipactis atrorubens*, nattfiol *Platanthera bifolia*, marinøkkel *Botrychium lunaria* og en sveve i hårsveve-gruppa som senere ble bestemt av Tore Berg til *Hieracium*

diffusatum. Et av målene for turen var nordenden av øya. Her vokser bittergrønn *Chimaphila umbellata* i noe utypisk vegetasjon for arten; i kanten av et tett, forholdsvis ungt lauvtrekratt mot relativt åpne kystberg i nord, med spredt kortvokst furu og einer. Det ser imidlertid ut til at den trives godt her, og hadde relativt mange vinterstandere av fjorårsblomster. På vei tilbake gikk vi gjennom en stor bestand av skognesle *Urtrica dioica* var. *holosericea* på en igjengroende beitemark.

11 personer møtte fram i silende regnvær.

Gunnar Engan

7. juli. Sommertur til Hankø, Onsøy i Fredrikstad

Hankø er en kjent ferieøy for mange, kanskje særlig innen seilermiljø, og som ligger like vest for Vikane i Onsøy. En må ta ferge for å komme hit om man ikke kommer via annen båtskyss.

Den første botaniske opplevelsen fikk vi allerede ved fergestedet i Vikane. Her vokste grove eksemplarer av kjempebjørnekjeks *Heracléum mantegazzianum*. Undertegnede var så uforsiktig å bøye planten til side slik at en bil kunne få parkert. Dagen etter var håndbaken svartlilla med store blemmer. Dette nevnt til skrekk og advarsel.

På Hankøsidene gikk vi i land på Hankø Yacht Club og fulgte veien oppover mot hotellet. I strandengene her nede fant vi en av de artene som er spesiell for øya, nemlig knortestarr *Cárex otrúbae*. De store tuene med nesten meterlange strå vakte berettiget oppsikt. Like ved fant vi to nærstående starrarter, nemlig tettstarr *Cárex spicáta* og piggstarr *Cárex muricáta*. På veikantene videre fant vi hundetunge *Cynoglóssum officinále* og nesleklokke *Campánula trachelium*. Ved tennisbanene svingte vi til høyre og inn på Bregneveien. I hogstfeltene her var det imponerende mengde med revebjelle *Digitalis purpuréa*, en ellers sjelden art i Østfold. En av deltagerne påviste at noen av blomstene skilte seg helt ut fra de vanlige "bjellene". Enkelte blomster på disse plantene var opprett med sprikende kronblader og mange ganger så stor som

de andre blomstene. Bivirkninger av sprøytemidler?

Her på plantefeltet fant vi videre trollurt *Circaea alpína*. På stien ned til Trosvigen sjekket vi en maure *Gálium* med eggrunde blader som lå flat til bakken. Alle bestemmelsesnøkler fører til arten kystmaure *saxátile*, men i motsetning til denne arten svartner den ikke ved tørking. Disse plantene på Hankø har derfor foreløpig blitt bestemt til myrmaure *Gálium palústre ssp. palustre*.

Etter et godt måltid i Trosvigen gikk ferden videre vestover til noen kalkrike, sydvendte bakker. I det fuktige partiet nederst fant vi rikelig med bittersøte *Gentianélla amarélla*. Den er ikke registrert fra Hankø tidligere ser det ut til. Ferden gikk videre nordover helt til Apalviken. Her fant vi salturt *Salicórnia europaéa*, tusengylden *Centaúrium littorále* og dverggylden *Centaúrium pulchéllum*. På veien tilbake til fergestedet fant vi gode bestander av engstorkenebb *Geránium pratéense*, en art i tilsynelatende spredning i Østfold.

Turledere i nydelig sommervær var Hermod Karlsen & Svein Åstrøm, og vi var totalt 15 deltagere.

Svein Åstrøm

24. august. Høsttur til Frøshaugdalen i Trøgstad

Frøshaugdalen er et sterkt ravinert leirjordsområde, nordvest for kommunesenteret Skjønhaug i Trøgstad. Bekken her drener ut i innsjøen Øyern. På grunn av tidlig og særlig varm sommer, samt noe sent tidspunkt for turen, ble den botaniske opplevelsen noe redusert. For å bøte på dette, og i et forsøk på å gjøre turen mer interessant, ble kommunens landbruksrådgiver Magnus Søyland med for å vise deltakerne det imponerende rensanlegget for overflatevann som er anlagt i dalen.

Frøshaugbekken var tidligere kommunens mest forurensete bekk. For å rense denne er det anlagt fem fangdammer. En i hovedløpet og fire i sidebekker. Nedbørsfeltet til disse utgjør ca 75000

dekar hvor halvparten er dyrket mark. I tillegg drenerer overflatevann fra store deler av Skjønhaug til bekken.

Fra kommunens kloakkrenseanlegg nederst i dalen blir avløpsvannet pumpet opp i en sidedal, hvor det er anlagt et våtmarksområde med fire såkalte etterpoleringsdammer, hvor en langsom avrenning gir ytterligere filtrering og økt renseseffekt.

I den første av dammene blir vannet sprøytet over et lag med lecaculer, noe vulkansk masse og skjellsand. De neste er tilplantet med våtmarksplanter, hvorav bred dunkjevle *Typha latifolia* er mest iøynefallende. Alle damkanter er tilsådd med erosjonsbindende grassarter. I tillegg er det bygget 3 km turveier gjennom området. Anlegget er planlagt av jordforsk i samarbeid med Trøgstad kommune og har status som forsøksfelt for Østfold.

Området skjemmes noe av at alle tiliggende gamle beitebakker er tilplantet bare med gran *Picea abies*. Floraen i området er undersøkt tidligere på året og to krysslister inneholder 180 karplanter uten de helt store sjeldenheter.

6 deltagere.

Nils Orderud

25. august. Ferskvannstur til Rødsvann i Halden

Denne turen var basert på kanoer og derfor påmelding i forkant. Rødsvann er en utvidelse av Enningdalselva som kommer blant annet fra Bullaren i Sverige (der det drives oppdrett med fare for spredning av lakseparasitten *Gyrodactylus salaris*) og med utløp i Iddefjorden. Dette vassdraget er særdeles spennende da det er lite berørt av påvirkning fra veibygging og bebyggelse. Noen skogsbilveier inntil Rødsvann

Turdeltakerne på kanotur på Rødsvann i Halden den 25. august. Ti av deltakerne er samlet på bildet. Den ellefte står bak kameraet. Foto: J.Ingar I.Båtvik

finnes samt skjemmende flatehogster nær ved, men området gir preg av kupert villmark, utypisk for Østfold. Området er godt zoologisk inventert, og det er gjort spennende funn av sjeldne øyenstikkere og krepsdyr her. Vassdraget er for øvrig foreslått fredet som et lite berørt naturområde i grensetraktene mot Sverige.

Rødsvann ligger som et idyllisk vann med vegetasjon i soner nedtil. Ved utløpet i sør finnes store forekomster av skjoldblad *Hydrocotyle vulgaris*, gjenoppdaget i Østfold nettopp her av biologen Ingvar Spikkeland for få år siden. Funnet av denne ga håp om flere gode funn da skjoldblad er en krevende plante. Vi padlet på langs med kasteriver ute på hver side av vannet. Bunken viste seg imidlertid å være svært løsmudret og gav derfor dårlig feste for spennende tjønnaks, kransalger *Characèer* eller andre undervannsplanter vi hadde sett fram til. Det finnes flytebladsplanter her som tjønnaks *Potamogeton natans*, vass-slirekne *Persicaria amphibia*, hvit nøkkerose *Nymphaea alba* og gul nøkkerose *Nuphar lutea*, men ingen langskuddsplanter utover dette kunne vi påvise. I nord vasset vi rundt på grunt vann etter kortskuddsplanter. Her påviste vi dominans av nålesivaks *Eleocharis acicularis* sammen med

syblad *Subularia aquatica* og botnegras *Lobelia dortmanna*. Vi fant også noe sparsomt og flytende materiale som minnet mest om dvergsivaks *Eleocharis parvula*. Nitidig leting etter fastsittende dvergsivaks, både denne dagen og den påfølgende helg, ga ingen indikasjoner på at arten finnes i vannet. Den bør derfor holdes unna alle krysslister og andre utbredelseskart herfra da den gjerne kan ha kommet med vassdraget en eller annen plass fra Sverige eller blitt med en fugl fra en stille mudderbanke i brakkvann der dvergsivaks helst opptrer.

Vi innrømmer vi hadde store forventninger til spennende funn pga skjoldbladbestanden i sør. Litt skuffet var vi vel med hensyn til de botaniske funn utover det nevnte, men for øvrig var dette en storslått tur med bading i godværet og rafting i elvestrykene nord for Rødsvann. Av zoologiske godbiter bør vi nevne vandrefalk *Falco peregrinus* og isfugl *Alcedo atthis* på ganske nært hold, begge kjente arter herfra og som bidrar til å øke verneverdiene i området.

Turledere var Rune Aae og J. Ingar I. Båtvik, og vi var totalt 11 deltagere.

J. Ingar I. Båtvik